

ks. Jerzy STRANZ*, Sławomir ROSOLSKI**

DZIEDZICTWO LUBRAŃSKIEGO – INSPIRACJE W SZTUCE, URBANISTYCE I ARCHITEKTURZE

W niniejszym artykule przybliżono sylwetkę i działalność biskupa Jana Lubrańskiego, wybitnego przedstawiciela renesansu, którego działalność przyczyniła się do rozwoju kultury, nauki i sztuki XVI-wiecznego Poznania. Jego dzieło kontynuowane jest przez powołaną w 2020 r. Fundację Akademia Jana Lubrańskiego, której głównym celem jest „prowadzenie działalności kulturalnej, artystycznej, edukacyjnej, naukowej i dobroczynnej”¹. W pracy przedstawiono inspiracje wynikające z dziedzictwa Lubrańskiego, które widoczne są we współczesnej sztuce, urbanistyce i architekturze.

Słowa kluczowe: Lubrański, Akademia Lubrańskiego, dziedzictwo, inspiracja

W nocy z 22 na 23 maja 2020 r. na dziedzińcu historycznego gmachu Akademii Lubrańskiego arcybiskup poznański Stanisław Gądecki podpisał akt erekcyjny Fundacji Akademia Jana Lubrańskiego. Dokument fundacyjny powstał w aniwersarz śmierci biskupa Lubrańskiego, który przeszedł do historii jako najwybitniejszy i najbardziej wszechstronny mecenas XVI-wiecznego Poznania. Humanista, dyplomata miał znaczący wpływ na rozwój kultury i nauki Poznania oraz Wielkopolski. Zmarł nagle w nocy z 22 na 23 maja 1520 r.

Uczestnicy aniwersarza, także za pośrednictwem transmisji online, mogli wysłuchać koncertu kameralnego na harfę i flet, opowieści o Janie Lubrańskim oraz *Lacrimosy* Wolfganga Amadeusza Mozarta. „Świętowanie rocznic ma sens wtedy, kiedy inspirują one do kolejnych działań – inaczej cywilizacja zmienia się w piękny grobowiec. Biskup Lubrański działał nie jubileuszowo, ale właśnie inspirująco”, mówił podczas uroczystości prof. Igor Kraszewski. Tak właśnie, inspirująco, zadziałały i działają postać i dzieło Jana z Lubrańca na uczestników projektu otwierania

* Fundacja Akademia Jana Lubrańskiego w Poznaniu.

** Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa. ORCID: 0000-0001-9529-0423.

¹ Statut Fundacji Akademia Jana Lubrańskiego.

Rys. 1. Podpisanie aktu erekcyjnego Fundacji przez arcybiskupa Stanisława Gądeckiego [fot. Robert Woźniak]

jącego w historycznej Akademii Lubrańskiego nowy rozdział realizujący się w przestrzeni sztuki i architektury, muzyki i nauki. Aby opisać i zrozumieć rozległość oraz głębokość tych inspiracji, zobaczymy najpierw Jana Lubrańskiego herbu Godziemba w kontekście jego czasu.

1. PRZEŁOM XV I XVI WIEKU

Przełom XV i XVI w. to czas wielkich zmian w historii Europy, które symbolicznie wyznacza rok 1492. Kończyła się tysiącletnia epoka nazwana później średniowieczem, a nadchodziły czasy nowożytne z ich pierwszym, niesłychanie twórczym okresem – renesansem. W centrum tych przemian, w latach 1456-1520, żył Jan Lubrański. Już te dwie daty wskazują, jak ciekawe zjawiska mieszczą się w jego biografii: upowszechnienie druku, wielkie odkrycia geograficzne, wzmacnianie unii polsko-litewskiej, rozwój renesansu i humanizmu, początki reformacji, budowa demokracji parlamentarnej w Polsce. „Uważne studia nad jego życiem pokazują, jak fałszywe są obiegowe podziały i charakterystyki” – wyjaśnia prof. I. Kraszewski. „Średniowiecze odślania się jako epoka wspaniałych odkryć, rozbu-

Rys. 2. Madonna z Dzieciątkiem i fundatorem – biskupem Janem Lubrańskim, ok. 1520 r. [Muzeum Narodowe w Warszawie]

dzenia intelektualnego, rozkwitu samorządu, współpracy wszystkich stanów, higieny i porządku. W renesansie odnajdziemy religijne i społeczne wojny, rozpaczliwe zwątpienie w ludzkie możliwości, pogardę dla słabszych i pochwałę politycznej przemocy, brud i zabobon. Równie dobrze jednak te charakterystyki można zamienić”. Tak, potoczny ogląd średniowiecza i renesansu często gubi się w uproszczeniach i stereotypach niezgodnych z historycznymi realiami, bo ówczesna rzeczywistość była bardziej różnorodna, dynamiczna i wielowymiarowa. Zanurzona w tym pograniczu dwóch epok postać Jana Lubrańskiego wymyka się prostym ocenom i schematom, lecz niewątpliwie opowiada niezwykle bogate i harmonijne świadectwo zaangażowania, kreatywności i zatroskania o sprawy boskie i ludzkie – *divina et humana*.

2. BISKUP, ZARZĄDCA I BUDOWNICZY

W 1497 r. – dzięki poparciu króla Jana Olbrachta oraz kardynała Fryderyka Jagiellończyka – został wybrany biskupem płockim i jeszcze przed objęciem tej diecezji, w tym samym roku, przez aklamację, biskupem poznańskim. To prawda, że biskup Lubrański robił karierę, korzystając ze swego uprzywilejowanego urodzenia, protekcji stryja, dobrych stosunków z królami. W ten sposób zyskał prestiż społeczny, pieniądze i wpływy. Tak jednak działo się w całej Europie, a ważne jest, że swoją pozycję potrafił przekuć na dzieła wybitne, rozumne, trwałe i służące dobru wspólnemu. Jego dwadzieścia lat na katedrze poznańskiej zostało dobrze opisane i jest nam znane dzięki czterem tomom dekretów synodalnych wydanych przez tegoż biskupa oraz aktom kapitulnym i konsystorskim. Dzięki staraniom Jana Lubrańskiego diecezja poznańska otrzymała w 1500 r. swój pierwszy, wydany w Bazylei brewiarz, zwany *Breviarium Posnaniense*, a pięć lat później – mszał

Missale Poznaniensis Dioecesis. Jednym z najważniejszych osiągnięć administracyjnych władcy najstarszej polskiej diecezji było przeprowadzenie ok. 1510 r. rewizji uposażenia biskupstwa poznańskiego oraz wydanie *Księgi uposażeń (Liber beneficiorum)*, dzięki której znamy stan gospodarki wielkopolskiej w początkach XVI w.

Lubrański to prawdziwy człowiek renesansu – uczestnik dysput prowadzonych w pracowniach głośnych uczonych, senator, bywalec pierwszych dworów Europy, a jednocześnie bardzo praktyczny gospodarz, skuteczny w swoich działaniach na rzecz społeczności lokalnej i trosce o jej dobrobyt. Dwa dziesięciolecia w Poznaniu to dla Jana Lubrańskiego czas wytężonej pracy urbanistyczno-budowlanej na terenie całej diecezji, a przede wszystkim w obrębie Ostrowa Tumskiego.

Publiczna działalność Lubrańskiego szła w parze z aktywnością intelektualną. Chociaż sam nie pisał, nie komponował, nie wykładał, inspirował innych do myślenia i zapewniał doskonale warunki działania intelektualistom, humanistom, muzykom. Chętnie zatrudniał miejscowych artystów i rzemieślników, starając się wykorzystywać dokonania europejskich uczonych i wynalazców, aby wzbogacać lokalne środowisko. Doceniał sztukę zagranicznych twórców (wspaniała płyta nagrobna dla brata Bernarda Lubrańskiego zamówiona w Norymberdze), ale też dawał zlecenia tym pracującym w Polsce (dzieła Skórki w pałacu biskupim). Dbał również o rodzimą tradycję i chociaż starał się swoim fundacjom dać trwałe podstawy na przyszłość, liczne z tych dzieł przepadły. Mamy jednak do dzisiaj piękne jej przykłady: ołtarz z Wróblewa, ołtarz z Cegłowa, gmach Psalterii, fragmenty księgozbioru oraz zasługujące na osobne opracowanie kościoły i kaplice, witraże, organy, freski, muzykalia...

2.1. Mecenaz kultury i polityki

Prawdziwie imponującym przedsięwzięciem było opasanie przykatedralnego zespołu Ostrowa Tumskiego czworobocznym w zarysie murem obronnym. Założenia dopełniły budowle fundacji biskupiej. Do najbardziej znanych, zachowanych do dzisiaj, należy okazały budynek w stylu późnogotyckim zwany Psalterią. Inwestycja ta wiązała się z założeniem w 1512 r. – na wzór Krakowa – kolegium dwunastu kapłanów psalterzystów, którzy mieli śpiewać dniem i nocą w katedrze (na zmianę, po dwóch przez dwie godziny) cały *Psalterz Dawidowy*. Liczny zespół wokalistów i instrumentalistów wykonywał zarówno chorał rzymski, jak i utwory polifoniczne. „To nie rozrywkowa przygrywka, brzęczące tło albo przerywnik. Głosy splatają się w matematycznych proporcjach, tworząc pełną wiecznego spokoju harmonię. Ta muzyka – twierdzi prof. I. Kraszewski – oddaje ład wszechświata, w którym wszystko ma swoje miejsce i rolę. Stanowi przy tym piękny przykład współdziałania... Już w czasach Lubrańskiego dostrzegano w muzyce alegorię harmonii społecznej i państwowej”. Konsekwentne dążenie do takiej harmonii

widać w zamyśle i działaniu biskupa Jana i w oddziaływaniu poznańskiego dworu biskupiego, który był ważnym na mapie Wielkopolski i Polski miejscem promieniującym renesansowym humanizmem. Wśród współpracowników Lubrańskiego znaleźli się m.in. Piotr Tomicki, jego następca na stolicy poznańskiej, a następnie biskup krakowski, oraz Andrzej Krzycki, sekretarz króla Zygmunta Starego i królowych Barbary oraz Bony, arcybiskup gnieźnieński, jeden z najwybitniejszych polskich poetów renesansowych. Współpracowników i przełożonych jest jednak znacznie szersze grono, albowiem Lubrański był obecny w wielu niezwykle ważnych momentach polskiej i europejskiej historii. Widzimy go, jak zasiada w sejmie, w którym wówczas podejmuje się ważne decyzje (konstytucja *nihil novi* z 1505 r.), jedzie na kongres wiedeński 1515 r., a z namaszczenia króla Zygmunta Starego uczestniczy w latach 1507-1518 w licznych misjach dyplomatycznych. Ostatnią odbył w 1518 r. – wyruszył do Ołomuńca po Bonę Sforzę i towarzyszył jej w drodze do Krakowa. Wcześniej podczas pobytu w Italii – w latach 1502-1503 – biskup nawiązał kontakty z Aldusem Manucjuszem (1449-1515), założycielem wielkiej dynastii drukarzy-wydawców i uczonych filologów, który ok. 1490 r. otworzył w Wenecji drukarnię i stał się największym wydawcą ówczesnej Europy. Zachowane do naszych czasów katalog książek oznaczonych sygnetem drukarskim Alda liczy 125 pozycji.

2.2. Wizjoner i twórca akademii

Wspomniany wyżej Aldus Manucjusz utworzył w Wenecji nieformalną grupę o nazwie Neakademia, której zadaniem było szerzenie idei humanistycznych, zwłaszcza jej nurtu helleńskiego. Prawdopodobnie istniał związek między Akademią Aldyńską a przyszlą Akademią Lubrańskiego. Z pewnością jednak łączyła założycieli wielka miłość do książek, o czym świadczy pokaźna prywatna biblioteka Lubrańskiego, licząca ok. 170 pozycji, którą poznański biskup przekazał testamentalnie Akademii. Składała się ona z trzech kolekcji: pism ojców Kościoła i autorów wczesnośredniowiecznych, ksiąg prawniczych oraz największej, zawierającej dzieła klasyków starożytności i humanistów współczesnych biskupowi, głównie z zakresu przyrody, medycyny, astronomii i geografii.

Akademia jest ostatnią i najdonioślejszą inicjatywą biskupa Jana Lubrańskiego podjętą w 1518 r. To pierwsza w Polsce szkoła humanistyczna, a w Poznaniu pierwsza szkoła z elementami studiów wyższych. W zbiorach tutejszego Muzeum Narodowego znajduje się obraz Jana Matejki z 1886 r., ukazujący moment powołania Akademii. Biskup Jan siedzi na pierwszym planie, wśród duchownych i świeckich, i wręcza profesorom utworzonej przez siebie uczelni akt fundacyjny. Była to pierwsza na ziemiach polskich szkoła nowego typu, w przeciwieństwie do konserwatywnego wówczas uniwersytetu krakowskiego zaliczana do tzw. szkół renesansowych, w której istniało pięć katedr: matematyki i astronomii, retoryki i dia-

Rys. 3. Elewacja frontowa Akademii Lubrańskiego [fot. Robert Woźniak]

lektyki, poezji, gramatyki oraz teologii. Siedzibą uczelni stał się czteroskrzydłowy budynek z wewnętrznym dziedzińcem, wzniesiony z cegły. W połowie 1519 r. szkoła była już tak zorganizowana, że wykłady rozpoczęto prawdopodobnie jeszcze w tym samym roku. Akademia przeżywała swój największy rozkwit w drugiej ćwierci XVI w. Wykładał w niej wówczas wybitny uczyony z Lipska Krzysztof Hegendorfer, który w swoim programie umiejętnie łączył znajomość Biblii i chrześcijańską pobożność z mądrością autorów greckich i rzymskich. Szkoła, którą powołał Jan Lubrański, przygotowywała duchownych i obywateli, a oprócz synów magnackich studiowali w niej mieszczanie i chłopci, co w czasach stanowych podziałów społeczeństwa nie było sprawą oczywistą i częstą. Humanistyczna akademia dawała absolwentom przede wszystkim umiejętność pisania i wygłaszania mów – podstawowe narzędzie życia publicznego w ówczesnej Rzeczypospolitej. W okresie blisko 260 lat jej istnienia nauki pobierało tu wiele wybitnych i słynnych postaci, wśród nich m.in. lekarz Józef Struś, poeta Klemens Janicki, kompozytor Wacław z Szamotuł, matematyk i astronom Jan Śniadecki czy Krzysztof i Łukasz Opalińscy.

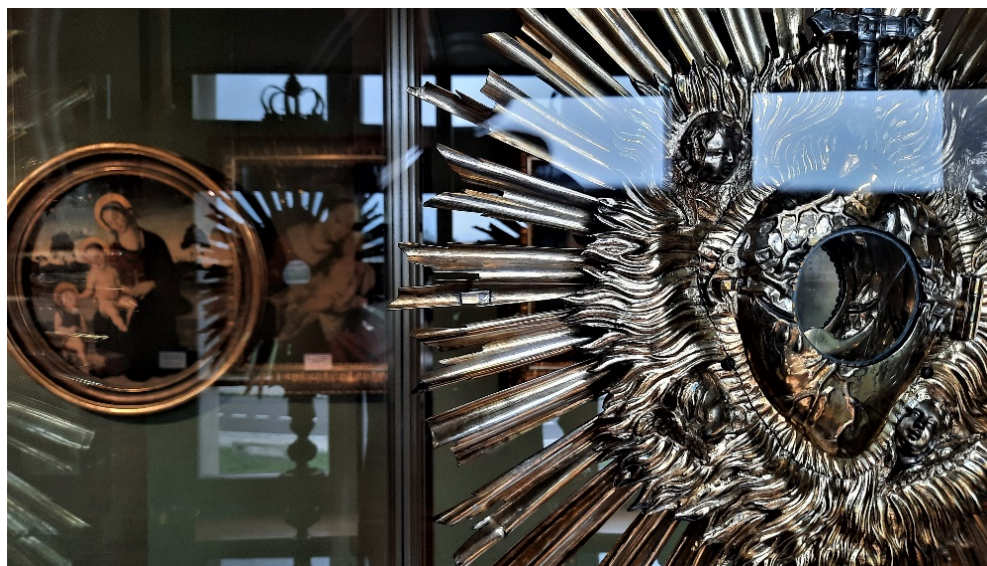
2.3. Fundacja Akademia Jana Lubrańskiego

Dokładnie 500 lat po śmierci biskupa z Lubrańca rozpoczął się nowy rozdział w dziejach Ostrowa Tumskiego oraz samej Akademii, w której murach od 2007 r. działa Muzeum Archidiecezjalne, a od 2020 r. również Fundacja Akademia Jana Lubrańskiego powołana – jak czytamy w dokumencie statutowym – do „prowa-

dzenia działalności kulturalnej, artystycznej, edukacyjnej, naukowej i dobroczynnej opartych na wartościach chrześcijańskich, wspierających integralny rozwój człowieka”.

3. SZTUKA DAWNA I WSPÓŁCZESNA

Pierwsza i najważniejsza aktywność Fundacji realizuje się w przestrzeni sztuki sakralnej. Muzeum Archidiecezjalne w Poznaniu to jedno z najstarszych muzeów kościelnych w Polsce i jedna z pierwszych placówek muzealnych w stolicy Wielkopolski. Założył je w 1898 r. arcybiskup gnieźnieńsko-poznański Florian Stablewski. Na zbiór fundacyjny złożyły się m.in. specjalnie w tym celu zakupiona we Frankfurcie nad Menem kolekcja sztuki zachodnioeuropejskiej oraz przede wszystkim zabytki sztuki sakralnej z obszaru całej Wielkopolski.

Rys. 4. Ekspozycja stała Muzeum Archidiecezjalnego, 1 piętro [archiwum Muzeum]

Zbiory zostały w 1939 r. przejęte przez okupanta, częściowo uległy rozproszeniu. To, co udało się odzyskać, stało się podstawą powojennego rozwoju kolekcji muzealnej; dziś można ją oglądać w murach Akademii.

Na liczącej ok. 1400 m² powierzchni wystawowej prezentowanych jest blisko 800 dzieł sztuki ułożonych w ciągi chronologiczne, stylowe i tematyczne. Zobaczymy tutaj jedną z największych w kraju galerii sztuki średniowiecznej: kolekcję malarstwa i rzeźby gotyckiej z Wielkopolski XIV-XVI w. W zbiorach znajduje się

także kolekcja sztuki nowożytnej – malarstwo oraz rzeźba, warsztatów i artystów polskich, włoskich, niemieckich czy hiszpańskich; dalej kolekcja portretów reprezentacyjnych i portretów trumiennych; kolekcje złotnictwa religijnego, tkanin kościelnych i świeckich oraz porcelany, szkła i sreber. Zbiórów dopełniają kolekcje wielkopolskiej sztuki użytkowej Heleny i Wiesławy Cichowicz oraz dzieła Leona Wyczółkowskiego i Teodora Axentowicza, a także pamiątki osobiste po Romanie Brandstaetterze.

Rys. 5. Michael Lantz, *Św. Hieronim*, 1507 r. [archiwum Muzeum]

Rys. 6. Dziedziniec Akademii: *Lamentacje* Grzegorza Niemyjskiego [fot. Robert Woźniak]

Rys. 7. Sala kolumnowa: wystawa *Lux umbra Dei* Tadeusza G. Wiktora
[fot. Robert Woźniak]

Od 2020 r. w budynku Akademii działa Galeria Sztuki Współczesnej. Zważywszy, że współczesne dzieła religijne w zasadzie nie funkcjonują w szerokim, galerijno-muzealnym obiegu, stworzenie przestrzeni, w której systematycznie będą promowane najciekawsze, najlepsze zjawiska artystyczne w tej dziedzinie, wydaje się szczególnie aktualne i ważne. Misją Galerii jest prowadzenie działalności wystawienniczej i edukacyjnej, upowszechnianie wiedzy o sztuce współczesnej – artystach znanych i uznanych, wyznaczających najnowsze kierunki twórcze, ale także o twórcach młodych, jeszcze nie tak znanych, a zasługujących na zainteresowanie. W takie myślenie o sztuce i w taką misję wpisują się dotychczasowe wystawy, m.in.: *Lux umbra Dei* Tadeusza G. Wiktora, *Szczelina* Grzegorza Niemyskiego czy planowana w tym roku: *Wyszyński – Pater Patriae*, następnie prezentacja twórczości Jerzego Nowosielskiego oraz pokonkursowa wystawa zbiorowa *Macierzyństwa Maryi*. W kompleksowe myślenie o sztuce wpisuje się także działalność akademickiej Pracowni Konserwatorskiej, która przechodzi proces reorganizacji i rozwoju.

4. NAUKA I MUZYKA

Aktywność naukowa i popularnonaukowa Fundacji realizuje się w działalności Instytutu Myśli, który zgromadził ciekawy i twórczy interdyscyplinarny zespół założycielski oparty na współpracy z uczelniami wyższymi i placówkami kulturalnymi Poznania. W zamyśle założycieli ma to być szkoła mądrości chrześcijańskiej oraz przestrzeń odważnej debaty, gdzie będą podejmowane wszystkie ważne tematy i problemy dzisiejszego świata. Prace merytoryczno-programowe już trwają, a uroczyste rozpoczęcie działalności Instytutu związane będzie z pierwszą edycją

nagrody *Divinis et Humanis*, przyznawanej przez Fundację współczesnym „ludziom renesansu”. Założenie Instytutu poprzedziło powstanie Wydawnictwa Akademii Lubrańskiego publikującego prace istotne dla nauki, kultury, twórczości artystycznej, literackiej i myśli chrześcijańskiej. W bieżącym roku ukazały się m.in. *Bóg niepodobny do Boga. Pasja Chrystusa w sztuce i słowie* oraz *Extra muros Posnaniae. Kościół św. Jana Jerozolimskiego za Murami w Poznaniu*.

Rys. 8. Zaduszki Jazzowe, 2021 r. [fot. Robert Woźniak]

Rys. 9. Festiwal Muzyczny „Duetomania”, 2021 r. [fot. Robert Woźniak]

Inspiracje muzyczne biskupa Jana zdecydowały o powstaniu Chóru Kameralnego Akademii Lubrańskiego, który tworzą ludzie wielu kierunków studiów, jak i specjalizacji zawodowych. Chór jest otwarty na każdy rodzaj muzyki, od chorału gregoriańskiego, przez klasyczne utwory chóralne, aż po współczesną muzykę chrześcijańską. Zamiłowanie do muzyki owocuje w Akademii licznymi koncertami, festiwalami muzyki klasycznej i jazzowej, a na co dzień – nauką gry na fortepianie oraz szkołą śpiewu, a także ścisłą współpracą z Akademią Muzyczną w Poznaniu.

5. INSPIRACJE W URBANISTYCE I ARCHITEKTURZE

5.1. Urbanistyka

Jan Lubrański był nie tylko duchownym, mecenasem kultury i sztuki. Był też budowniczym, dzięki któremu XVI-wieczny Poznań zyskiwał nowe szpitale, wodociągi, kanalizację i bruki uliczne. Z jego inicjatywy wybudowano nowe mosty na Starej Warcie i Cybinie, wybrukowano ulice na Ostrowie Tumskim, założono nową kanalizację oraz wodociągi z dębowych rur. Wszystkie strzechy kryjące dotąd rezydencję biskupią, budynek kurii i domy gospodarcze zastąpiono dachówką. Równolegle biskup Jan przeprowadził generalny remont poznańskiej katedry: wznosił wieże, zainstalował duże organy, okna wypełnił witrażami, ufundował ołtarze boczne i stalle. Zlecił też rozbudowę wschodniego skrzydła pałacu biskupiego.

Akademia Lubrańskiego to najznakomitszy projekt biskupa. Od kilku stuleci sam gmach, ale i dorobek tej renesansowej uczelni niezmiennie inspirują. Bogactwo historii biskupa Jana oraz zapis jego dokonań i myśli zainicjowały działania w zakresie uporządkowania przestrzeni terenów wokół budynku Akademii, a głównym założeniem projektowym stało się poszukiwanie sposobu szczególnego podkreślenia znaczenia tego obiektu w uwarunkowaniach na miarę dzisiejszych i przyszłych czasów. Wszystko to doprowadziło do powstania projektu na miarę historii miejsca, praw porządku i kompozycji w przestrzeni i dla przestrzeni, z nutą techniczno-artystyczną.

Na podstawie założeń miejscowego planu zagospodarowania terenu oraz wnikliwych analiz przestrzennych zaprojektowany został Mur Lubrańskiego, stanowiący domknięcie i wydzielenie posesji od strony południowej Akademii. Powstało w ten sposób miejsce szczególne, plenerowe, przeznaczone do organizacji spotkań i wydarzeń kulturalnych na świeżym powietrzu.

W panoramę tej części posesji wpisała się też położona w bezpośrednim sąsiedztwie Akademii Pasieka edukacyjna, która nie tylko dostarcza obfitych zbiorów miodu, lecz jest także miejscem warsztatów i spotkań rodzinnych. Podkreśla również aspekt ekologiczny w działalności Fundacji – promuje wiedzę o niezwy-

kłym pożytku pracy pszczoły miodnej, uświadamia o zagrożeniach dla tego gatunku i konsekwencjach drastycznego zmniejszenia się jego populacji na świecie.

Przeciwagą dla strony południowej są zlokalizowane po stronie północnej Ogrody Lubrańskiego – to najnowszy znajdujący się w fazie realizacji projekt Fundacji. Oczywiście jest to także ważne miejsce dla wszystkich zwiedzających, tak dla Poznaniaków, jak i dla turystów: miejsce wypoczynku, ale i spotkania ze sztuką, miejsce koncertów, warsztatów, rodzinnych sesji fotograficznych oraz wielu innych aktywności. W Ogrodach powstała naziemna instalacja fotowoltaiczna wytwarzająca energię na potrzeby Akademii. Fundacja, idąc w ślady swojego patrona, planuje również spektakularne, nowoczesne i proekologiczne założenia architektoniczne, które na trwałe wpiszą się w krajobraz Ostrowa Tumskiego i otworzą tę przestrzeń na wydarzenia kulturalne, historyczne, edukacyjne.

Rys. 10. Elewacja frontowa oświetlona iluminacją [fot. Robert Woźniak]

Ważną rolę w opisanych powyżej założeniach przestrzennych odgrywa także zaprojektowane oświetlenie. Iluminacja w Akademii Lubrańskiego podkreśla światłem zalewowym architekturę budynku. Godny uwagi jest tu również aspekt techniczno-eksploatacyjny – moc elektryczna potrzebna dla iluminacji zewnętrznej całego obiektu nie przekracza 270 W.

5.2. Architektura

Forma budynku otwiera ogromne możliwości adaptacyjne dla architekta, który w takiej przestrzeni może poszukiwać nowych funkcji i oryginalnych rozwiązań. Taki właśnie potencjał zauważyć można na wewnętrznym dziedzińcu Akademii Lubrańskiego. Jego obecna funkcja jest ograniczona przez to, że dziedziniec nie ma dachu, a więc nie jest ochroniony przed czynnikami pogodowymi, takimi jak wiatr czy deszcz. W pogodne dni dziedziniec to miejsce wystaw, imprez kulturalnych, spotkań miłośników muzyki i sztuki.

Otwarty plan dziedzińca ma ogromny potencjał – pozwala na poszukiwanie nowych, niestosowanych dotąd rozwiązań. Koncepcja zbudowania dachu nad dziedzińcem umożliwia znaczne poszerzenie spektrum zastosowań dla tego wyjątkowego miejsca. Stwarza także szansę wykorzystania najnowszych osiągnięć architektonicznych i technologicznych dla potrzeb ochrony zabytku oraz umożliwia dodanie nowoczesnych funkcji będących odpowiedzią na współczesne potrzeby budynku i jego użytkowników.

Pragnienie jeszcze lepszego wykorzystania przestrzeni zaowocowało powstaniem projektu zadaszenia dziedzińca budynku Akademii Lubrańskiego, który stanowi doskonały przykład nowoczesnej architektury kreowanej zabytkiem. Podstawowy cel projektu zakłada, że konstrukcja dachu nie będzie ingerowała w bryłę zabytkowego obiektu. Swoją formą (zarówno konstrukcji, jak i połączeń) powinna ograniczać do minimum oddziaływanie na aktualną formę oraz estetykę dziedzińca. Aby to osiągnąć, zaprojektowano połączenie zadaszenia dziedzińca z istniejącym budynkiem w pełnym przeszkleniu.

Założenia architektoniczne dotyczące lokalizacji i proporcji szklanego dachu zaprojektowano, opierając się na elementarnych zasadach kompozycji. Głównym za-

Rys. 11. Widok elewacji wewnętrznej dziedzińca z dołu [fot. Piotr Łysakowski]

Rys. 12. Widok elewacji wewnętrznej dziedzińca [fot. Piotr Łysakowski]

łożeniem projektu jest przykrycie o szerokości 5,8 m i długości 13,5 m, a także motyw sopła lodowego oraz brak konstrukcji stalowej. Zadaszenie stanowi jednocześnie przykład aplikacji najnowszych rozwiązań technologicznych w substancji zabytkowej – projektowane przeszklenie zbudowane zostanie z szyb z powłoką składającą się z kropek kwantowych. Jest to rozwiązanie fotowoltaiczne najnowszej generacji, które pozwala na produkowanie darmowej energii elektrycznej ze słońca, ograniczając jednocześnie szkodliwe promieniowanie UV i IR. Takie szkło ma bardzo dobre parametry transmisji światła przy zachowaniu wysokiego współczynnika izolacyjności termicznej, ogranicza przegrzewanie się pomieszczeń, a także efekt tzw. miejskiej wyspy ciepła (UHI). W rezultacie osiągnięto efekt przezroczystej granicy przeszklenia dziedzińca, która nie tylko chroni budynek przed opadami, w subtelny sposób łączy nowoczesność z zabytkiem, ale również generuje prąd na jego potrzeby eksploatacyjne w sposób ekologiczny, w myśl budownictwa zrównoważonego.

Omawiany projekt pokazuje, że aplikacja nowych funkcji do zabytku ze zwróceniem uwagi na zachowanie jego autentyczności jest trudnym, ale możliwym do zrealizowania wyzwaniem dla procesu projektowo-realizacyjnego. Stanowi udaną próbę wykazania, że możliwe jest dodawanie nowych wartości w kontekst zabytkowego środowiska przestrzennego przez nowe formy architektoniczne i technologie, które budując poprawne relacje z zabytkiem, powodują jego dopełnienie, a tym samym jego lepszą współczesną ekspozycję.

„Jan Lubrański to postać arcyciekawa, żyjąca w arcyciekawych czasach. I to nie dzięki sensacjom i anegdotom. To dojrzały, pracowity obywatel polskiego świata, który – na długo przed epoką pracy organicznej – pokazał, co znaczy zrobić dobry

użytek z własnego życia, talentów i środków, które ma się w rękach” (prof. I. Kraszewski). Lubrański był człowiekiem renesansu, który szanując przeszłość, umiał patrzeć w przyszłość. Jego zamysły i dokonania były znaczące w czasach mu współczesnych, ale także dzisiaj są inspiracją dla działań na wielu różnych polach – kultury, sztuki, nauki i architektury. Kontynuowanie dzieła Lubrańskiego w obliczu wyzwań, jakie stawia przed ludźmi XXI wiek, oznacza, że trzeba i warto podejmować trud realizacji projektów, które w swym założeniu są piękne i mądre, służą człowiekowi, są odpowiedzią na potrzeby ekologiczne i integralny rozwój świata. Akademia Lubrańskiego chce realizować właśnie ten cel, promując nie tylko wiedzę o historii i tożsamości miejsca, ale także o współczesnej sztuce, architekturze, nowoczesnych technologiach, ochronie środowiska i zrównoważonym rozwoju. Dzięki temu biskup Lubrański jest dziś kimś więcej niż jedynie postacią sprzed wieków opisaną na kartach historii Poznania – staje się patronem współczesnego renesansu, inspirując spadkobierców swojego dzieła do tworzenia kolejnych projektów wybitnych, potrzebnych i zgodnych z duchem czasu.

LITERATURA

- Budzan P., Karłowska-Kamzowa A., 1999, *Działalność fundacyjna biskupa poznańskiego Jana Lubrańskiego*, „Kronika Miasta Poznania”, nr 2: *Jan Lubrański i jego dzieło*, s. 93-104.
- Gąsiorowski A., 1983, *Jan Lubrański*, w: *Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań.
- Kraszewski I., 2020, *Jan Lubrański i świat jego inspiracji*, Poznań.
- Lutyński K., 1999, *Kościelna działalność Jana Lubrańskiego jako biskupa poznańskiego*, „Kronika Miasta Poznania”, nr 2: *Jan Lubrański i jego dzieło*.
- Ochmańska A., 2001, *Księgozbiór i zainteresowania bibliofilskie biskupa poznańskiego Jana Lubrańskiego*, „Biblioteka”, 5 (14), s. 7-16.
- Rosolski S., 2015, *Przeszłość jako skutek dla przyszłości jako przyczyny. Przeszłość dla przyszłości*, t. 4, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.
- Rosolski S., 2019, *Kamienica przy ul. Wronieckiej 23, Poznań*, „Renowacje i Zabytki”, nr 4 (72), s. 182-185.
- Rosolski S., 2021a, *Nowe rozwiązania techniczne w dostosowaniu zabytku do standardu budynku niemal zeroenergetycznego na przykładzie kamienicy w Poznaniu*, „Przestrzeń i Forma”, 48, s. 333-352.
- Rosolski S., 2021b, *Projekt zadaszienia dziedzica w budynku dawnej Akademii Lubrańskiego*, Autorska Pracownia Projektowa Sławomir Rosolski Architekt, Poznań.
- Rosolski S., 2021c, *Zabytek niemal zeroenergetyczny nZEB. Kamienica Wroniecka 23 w Poznaniu*, wykład: Europejski Kongres Informacji Renowacyjnej (EKIR), Kraków.
- Zyglewski Z., 1994, *Jan Lubrański, biskup poznański – humanista, mecenas kultury i nauki*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Historyczne”, z. 4, s. 69-100.

LEGACY OF ARCHBISHOP LUBRAŃSKI – INSPIRATIONS IN ART, URBAN PLANNING AND ARCHITECTURE

Summary

This article tells the story of the life and work of archbishop Jan Lubrański, the eminent representative of the Renaissance, whose actions contributed to the development of culture, science and art of the sixteenth century. Now his work is continued by the Lubrański Foundation, established in 2020. Pursuant to its Articles of Association, the main goal of the Foundation is to conduct activities in the field of culture, art, education, science and charity. The article presents inspirations coming from Lubrański's legacy which can be found in contemporary art, urban planning and architecture.

Keywords: Lubrański, Lubrański's Academy, legacy, heritage, inspiration